

УДК 347.971

DOI <https://doi.org/10.32837/npuola.v28i0.706>*І. Б. Факас*

ПОЕТАПНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄДИНОЇ СУДОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ОКРЕМИХ ПІДСИСТЕМ (МОДУЛІВ) У ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

Постановка проблеми. Невпинний розвиток інформаційних технологій пропонує застосування інформаційних технологій, що дозволяє автоматизувати певні судові процедури та спростити інформування зацікавлених осіб через Інтернет, засоби мобільного зв'язку тощо. Необхідність застосування інформаційних технологій у юридичному секторі держав-членів Ради Європи викладена в Рекомендації Rec (2001) 2 щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб та Рекомендації Rec (2001) 3 громадянам щодо судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій, ухвалених Комітетом Міністрів Ради Європи 28 лютого 2001 року [1].

На недосконалість процедури комунікації між учасниками процесу та їх представниками із судовими органами неодноразово вказував у своїх рішеннях щодо України Європейський суд з прав людини, зазначаючи таку проблему, як неможливість сторонами реалізувати своє право на доступ до правосуддя. Зазначена проблема характерна як для української судової системи загалом, так і для цивільного судочинства зокрема.

Метою статті є дослідження перспектив впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, її окремих підсистем (модулів) у цивільне судочинство, аналіз законодавчого забезпечення впровадження цієї системи та її окремих підсистем, актуальних проблем функціонування такої системи у цивільному судочинстві.

Стан дослідження. Питанням впровадження інформаційних технологій у діяльність органів судової влади приділяють увагу все більше вітчизняних дослідників. Серед них – О.В. Бринцев, А.Ю. Каламайко, М.Б. Кравчик, Н.В. Кушакова-Костицька, Н.І. Логінова, І.А. Каланча, Л.Р. Сердюк, М.В. Бондаренко, С.Г. Пограничний, В.В. Білоус, О.С. Фонова, А.Л. Паскар, І.О. Ізарова, О.В. Головченко, Р.О. Кирилук, І.О. Боголюбський, О.О. Присяжнюк, О.П. Євсєєв, І.В. Булгакова та інші.

Виклад основного матеріалу. Розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій

передбачає його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування шляхом:

- запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства;

- впровадження сучасного електронного діловодства у суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу;

- удосконалення та розвиток офіційного вебпорталу судової влади України для отримання інформації про суди і справи (провадження) з регулярним оновленням даних судової статистики.

Саме такі напрями та заходи покращення доступу до правосуддя визначені у Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, схваленої Указом Президента від 11.06.2021 № 231/2021 [2].

Так, наприкінці 2017 року набули чинності зміни до процесуального законодавства, де інноваційним стало запровадження ідеї «електронного суду», регламентованої шляхом розбудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС).

ЄСІТС є сукупністю інформаційних та телекомунікаційних підсистем, які забезпечують автоматизацію визначених законодавством процесів діяльності, включаючи документообіг, розгляд судових справ, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС.

Відповідно до чинного процесуального законодавства ЄСІТС мала почати функціонувати через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті «Голос України» та на вебпорталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Проте до теперішнього часу ЄСІТС так і не запрацювала, незважаючи на спроби її запровадити на початку 2019 року. На перешкоді стала низка факторів, одним з ключових з яких була неготовність усього обсягу модулів (підсистем) ЄСІТС до повноцінного, стабільного функціонування. Введення ЄСІТС на початку 2019 року у стані готовності, який був на той час, за оцінками Вищої ради правосуддя та окремих експертів, призвело б до протилежних результатів, ніж ті, заради досягнення яких ця система створювалася [3].

Як визначено законодавством, Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України.

Проект Положення, який був запропонований для затвердження Вищою радою правосуддя у 2019 році, містив інформацію про 18 модулів (підсистем). Деякі модулі у судах уже працюють тривалий час, наприклад: Діловодство, сайт «Судова влада», «Єдиний державний реєстр судових

рішень», система «Кадри» та «Фінанси». Електронне діловодство у судах існує з 2010 року, це система «ДЗ».

У травні 2021 року Державна судова адміністрація України надала проєкт Положення про ЄСІТС, у якому йдеться про 4 модулі. Перший – це електронний кабінет, другий – електронний суд, тобто обмін документами між судами, а також між сторонами у справі, третій – відеоконференц-зв'язок, четвертий – підсистема електронного документообігу.

Таким чином, на думку Державної судової адміністрації України, яка відповідає за технічні питання впровадження ЄСІТС, нині можливо впровадити в Україні лише ці 4 модулі. Крім 4 модулів, які зазначені в положенні про ЄСІТС, інші будуть впроваджені після їх належного технічного забезпечення та тестування.

Черговим кроком для впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи стало набрання чинності 26 травня 2021 року Закону України № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [4].

Основною метою закону є забезпечення початку функціонування окремих модулів (підсистем) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та поетапне впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Відповідні зміни внесені до Цивільного процесуального кодексу України. Так, згідно з ч. 9 ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України [5] передбачено, що суд проводить розгляд за матеріалами судової справи у паперовій або електронній формі в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Це правило поширюється і на порядок подання учасниками справи до суду процесуальних документів в електронній формі (ч.ч. 6, 7 статті 43 Цивільного процесуального кодексу України) [5].

У разі подання до суду документів в електронній формі учасник справи зобов'язаний надати доказ надсилання листом з описом вкладення іншим учасникам справи копій поданих до суду документів.

Аналогічний обов'язок покладено на позивача у разі подання ним до суду позовної заяви та документів, що додаються до неї в електронній формі (ч. 1. ст. 177 Цивільного процесуального кодексу України [5]).

Чинний Цивільний процесуальний кодекс України передбачає можливість участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду. У такому разі учасники справи використовують власні технічні засоби та електронний підпис згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України,

посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України.

Також Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положення, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), повинні передбачати порядок повного фіксування судового засідання під час судового розгляду цивільної справи за допомогою звукозаписувального технічного засобу (за наявності у суді технічної можливості та за відсутності заперечень з боку будь-кого з учасників судового процесу) та порядок зберігання технічного запису судового засідання (ст. 247 ЦПК України) [5].

Під час здійснення повного фіксування судового засідання технічними засобами, а також проведення судового засідання в режимі відеоконференції Єдиною інформаційно-телекомунікаційною системою створюється протокол судового засідання, який скріплюється електронним підписом секретаря судового засідання і приєднується до справи».

Стосовно форми викладу судових рішень у цивільних справах, то всі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах. Якщо судові рішення викладено в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, воно оприлюднюються та підписується електронним підписом судді (у разі колегіального розгляду – електронними підписами всіх суддів, які входять до складу колегії).

Виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого листа, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Відповідно до підпункту 15 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» Цивільного процесуального кодексу України до визначення Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), можливості вчинення передбачених цим Кодексом дій з використанням підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи такі дії вчиняються в такому порядку:

– подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів, формування, зберігання та надсилання матеріалів справи здійснюються в паперовій формі;

– позовні та інші заяви, скарги та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду в день надходження документів;

– розгляд справи у суді здійснюється за матеріалами справи у паперовій формі [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що до запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, а також розгляд цивільних справ у судах продовжують здійснюватися в паперовій формі. Наявність зазначеної норми в ЦПК України створює суттєві перешкоди для подання цих документів в електронній формі через «Електронний суд».

Підсистема «Електронний суд» є складовою частиною Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та забезпечує обмін процесуальними документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, органами та установами системи правосуддя, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу.

За допомогою сервісу Електронного суду учасники судового процесу можуть подавати до суду процесуальні документи (позовні заяви, клопотання тощо) в електронному форматі, відслідковувати рух та стан розгляду свого документа у суді, сплатити судовий збір та інші платежі у режимі онлайн, сформулювати та надати електронне доручення іншій особі, додатково отримувати:

- вебпосилання на тексти всіх сформованих судом процесуальних документів у справі, в якій учасник процесу бере участь: судові рішення, судові повістки, виклики тощо;

- інформацію про отримані та зареєстровані вхідні документи у справі разом із документами в електронному форматі;

- інформацію про отримані документи у справі від інших учасників разом із документами в електронному форматі;

- електронні документи, що спричинили зміну стану розгляду справи, протоколи автоматизованого розподілу тощо.

Тестову експлуатацію підсистеми «Електронний суд» розпочато 22 грудня 2018 року відповідно до Наказу Державної судової адміністрації України від 22 грудня 2018 року № 628 «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах» [6].

Дослідну експлуатацію підсистеми «Електронний суд» та модулю «Електронний кабінет» розпочато 01 червня 2020 року відповідно до Наказу Державної судової адміністрації України від 01 червня 2020 року № 247 Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» [7].

Однак, як свідчить практика, суди масово залишають позовні заяви, подані через підсистему «Електронний суд», без руху та повертають їх позивачам. Єдиний державний реєстр судових рішень містить безліч таких ухвал [8].

Державна судова адміністрація України у квітні 2019 року до переліку пілотних судів, в яких запроваджуються в дослідну експлуатацію підсистеми «Електронний суд» та «Електронний кабінет», додала Касаційний адміністративний суд, а у червні 2020 року – Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду.

Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду не має можливості приймати процесуальні документи, створені користувачами в електронному кабінеті підсистеми «Електронний суд». Наразі у ньому використовується Автоматизована система документообігу суду «ДокПроф», яка натеper не є тестовою експлуатацією підсистеми «Електронний суд» (питання щодо запровадження тестової експлуатації підсистеми «Електронний суд» належить до компетенції ДП «Інформаційні судові системи», яке підпорядковане ДСА України) та не забезпечує такі можливості:

- 1) прийом в електронному вигляді процесуальних документів, створених користувачами в електронному кабінеті;
- 2) автоматичне надсилання на адреси електронних кабінетів учасників справи відповідних документів;
- 3) отримання електронних судових справ від судів першої та апеляційної інстанцій.

Таким чином, на сьогодні Касаційний цивільний суд не має можливості приймати процесуальні документи, створені користувачами в електронному кабінеті підсистеми «Електронний суд» [9].

Для забезпечення можливості подання процесуальних документів в електронній формі, на наш погляд, необхідно внести відповідні зміни до Цивільного процесуального кодексу України та прирівняти паперову і електронну форми за юридичною силою. Це унеможливить залишення позовних заяв, поданих через підсистему «Електронний суд», без руху та повернення їх позивачам.

Повномасштабне впровадження підсистеми «Електронний суд» дозволить заощадити кошти державного бюджету та кошти сторін судових справ, зокрема, в частині витрат на відправку кореспонденції та ознайомлення з матеріалами цивільної справи.

Після введення в дію підсистеми ЄСІТС «Електронний суд» у суду буде можливість в електронному вигляді направляти сторонам судові виклики та повідомлення, процесуальні документи та рішення у справі, сторони зможуть дистанційно ознайомлюватись з матеріалами судової справи, подавати клопотання, заяви, сплачувати судові збори, отримувати матеріали і знайомитися з ними, подавати апеляційні, касаційні скарги тощо [9].

Вирішення цього питання нині є надзвичайно актуальним, оскільки уперше (з 2010 року) національні суди припиняють повідомляти сторони про засідання через брак коштів на марки, папір, засоби зв'язку та розхідні матеріали [10].

Окремі підсистеми чи модулі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи починають функціонувати за кожним етапом через 30 днів з дня опублікування оголошення Вищою радою правосуддя у газеті «Голос України» та на вебпорталі судової влади відповідного оголошення про створення та забезпечення функціонування відповідної підсистеми чи модуля Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Висновки. Поетапне запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та її підсистем (модулів) у цивільне судочинство має відбуватися комплексно з урахуванням технічного підґрунтя та технічної готовності судів до впровадження ЄСІТС, внесенням відповідних змін до процесуальних кодексів, зокрема до Цивільного процесуального кодексу України, щоб надати можливість сторонам реалізувати своє право на доступ до правосуддя.

Література

1. Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_8.pdf (дата звернення: 09.06.2021).

2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України; Стратегія від 11.06.2021 № 231/2021. *Офіційний вісник України* від 25.06.2021. № 48, стор. 23, стаття 2963.

3. Пояснювальна записка до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/G102927A.html. (дата звернення: 09.06.2021).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX. *Офіційний вісник України* від 04.06.2021. № 42, стор. 15, стаття 2502.

5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 09.06.2021).

6. Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах : Наказ Державної судової адміністрації України від 22 грудня 2018 року № 628. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/N-628_e_court_testing (дата звернення: 09.06.2021).

7. Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» : Наказ Державної судової адміністрації України від 01 червня 2020 року № 247. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/N_247_20 (дата звернення: 09.06.2021).

8. Електронний суд для обраних: чому окремі суди приймають заяви в електронній формі, а інші відмовляються. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/176933-elektronniy-sud-dlya-obranikh-chomu-okremi-sudi-priymayut-zayavi-v-elektronniy-formi-a-inshi-vidmovlyayutsya> (дата звернення: 09.06.2021).

9. Електронний суд. URL: <https://wiki.court.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=6848551>. (дата звернення: 09.06.2021).

10. Набрал чинності закон про поетапне впровадження ЄСІТС. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/nabrav-chinnosti-zakon-pro-poetapne-vprovadzhennya-esits.html> (дата звернення: 09.06.2021).

11. Запровадження ЄСІТС: чи досить внести зміни тільки до процесуальних кодексів. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/200679-zaprovadzhennya-yesits-chi-dostatno-vnesti-zmini-tilki-do-protsesualnikh-kodeksiv> (дата звернення: 09.06.2021).

А н о т а ц і я

Факас І. Б. Поетапне впровадження Єдиної судово-інформаційної телекомунікаційної системи та її окремих підсистем (модулів) у цивільне судочинство. – Стаття.

У статті розглянуто сутність Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, її окремих підсистем (модулів), початок функціонування та етапи впровадження у цивільне судочинство.

Динаміка реформування української судової системи загалом і цивільного судочинства зокрема періодично змінюється, однак необхідно констатувати недоліки процедури комунікації між учасниками цивільного процесу та їх представниками із судовими органами.

Метою цієї статті є дослідження перспектив впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, її окремих підсистем (модулів) у цивільне судочинство. Ставиться завдання проаналізувати законодавче забезпечення впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та її окремих підсистем (модулів), з'ясувати актуальні проблеми функціонування цієї системи у цивільному судочинстві.

Нині в Україні простежується тенденція залишення позовних заяв, поданих через підсистему «Електронний суд», без руху та повернення їх позивачам. Ці та інші факти неправомірного повернення позовних заяв створюють ризики для реалізації сторонами свого права на доступ до правосуддя під час здійснення розгляду та вирішення цивільних справ.

Крім того, завдяки комплексному підходу до вивчення зазначеної проблеми доведено, що цивільне процесуальне законодавство не містить норми, яка повністю забезпечувала би можливість ефективного використання електронного судочинства, а тому законодавче врегулювання цього питання сприятиме реалізації кожною особою права на доступ до правосуддя.

Ключові слова: Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, модулі (підсистеми) ЄСІТС, цивільне судочинство, електронне судочинство, електронний суд, електронний кабінет.

S u m m a r y***Fakas I. B. Stage-based introduction of the Unified Judicial Information and Telecommunication System and its individual subsystems (modules) in civil court. – Article.***

The article considers the essence of the Unified Judicial Information and Telecommunication System, its separate subsystems (modules), the beginning of functioning and the stages of implementation in civil proceedings.

The dynamics of reforming the Ukrainian judicial system as a whole and civil proceedings change periodically, but it is necessary to state the shortcomings of the procedure of communication between the participants in civil proceedings and their representatives with the judiciary.

The purpose of this article is to study the prospects for the introduction of the Unified Judicial Information and Telecommunication System, its individual subsystems (modules) in civil proceedings. The task is to analyze the legislative support for the implementation of the Unified Judicial Information and Telecommunication System and its individual subsystems (modules), to clarify the current problems of the functioning of this system in civil proceedings.

Today in Ukraine there is a tendency to leave claims filed through the subsystem “Electronic Court” without motion and return them to the plaintiffs. These and other facts of unlawful return of claims create risks for the parties to exercise their right of access to justice during the consideration and resolution of civil cases.

In addition, due to a comprehensive approach to the study of this problem, it is proved that civil procedural law does not contain a rule that would fully ensure the effective use of electronic justice, and therefore legislative regulation of this issue will promote the right of every person to access justice.

Key words: Unified Judicial Information and Telecommunication System, modules (subsystems) of ESITS, civil proceedings, electronic proceedings, electronic court, electronic cabinet.